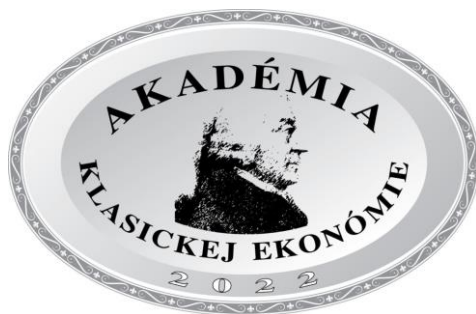

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2022

Obmedzenie vlastníckeho práva

Zatiaľ, čo v starom Ríme pod vplyvom gréckych filozofov rímski právnici formulovali všeobecné princípy rímskeho práva, čím vytvorili systém platného (pozitívneho) práva, v Anglicku v 17. až 18. storočí, v období merkantilizmu, vznikala a rozvíjala sa koncepcia vlastníctva, do ktorej okrem garantovania práva na život a slobodu jednotlivca, patrilo aj právo vlastníť súkromný majetok, právo na zisk a zákaz ľubovôle zvyšovať dane.¹

A aké bolo 20. storočie? Možno sa stotožniť s profesorom Richardom Pipes²), že zo všetkých historických období bolo práve 20. storočie k inštitútu vlastníctva resp. k vlastníckemu právu z viacerých hľadísk najmenej priaznivé.

I. Z hľadiska spoločensko-politického

Začiatkom 20. storočia bolo územné delenie sveta už skončené. Napriek tomu, alebo práve preto, boj o nové sféry vplyvu medzi mocnosťami naďalej pokračoval. Prvá svetová vojna, ktorá vypukla (1914) ako dôsledok tohto zápasenia, však mocenské túžby a hospodárske problémy medzi štátmi nevyriešila. Rozpadli sa tri veľké monarchie, Rakúsko-Uhorsko, Nemecká ríša a Cárské Rusko, a na právnom základe, podpísaním mierovej zmluvy vo Versailles (28.júna 1919) boli vyhlásené v strednej Európe nové, samostatné štáty.

II. Z hľadiska ekonomického

Svetová vojna rozdelila Európske štáty na poľnohospodárske a priemyselné. Prinútila ich, aby pre svoj tovar hľadali nové trhy, či už na vývoz produktov alebo na ich dovoz. Chaos, ktorý vznikol, spustil poľnohospodársku krízu, ku ktorej sa pridala hospodárska kríza, a neskôr sa k nim zamiešala aj kríza finančná. Skutočnosť, že sa trhu ani jednu z týchto kríz nepodarilo vyriešiť, vyvolalo veľkú hospodársku krízu (1929), ktorá zasiahla nielen regióny, ale štáty po celom svete.³⁾

Nezvládnutie demilitarizácie po I. svetovej vojne, nespokojnosť s povojnovým usporiadaním sveta, ako aj veľká hospodárska kríza, vyvolali ďalší ozbrojený konflikt, ktorý vyústil do II. svetovej vojny. Následný rozvrat ľudskej spoločnosti viedol k autokracii a v druhej polovici 20. storočia ku vzniku totalitných foriem vlády.

Základným znakom totalitného štátu v oblasti vlastníckeho práva bolo znárodnenie a zoštátnenie výrobných prostriedkov (podnikov), prevod súkromného majetku do štátneho

¹ Richard Pipes Vlastníctví a Svoboda, Argo 2008, str. 213

² Tamtiež, str. 213

³ Adam Hart-Davis História, Ikar 2009 str. 384-385

(socialistického) vlastníctva, združstevňovanie, teda kolektivizácia pôdy a poľnohospodárskeho majetku.

Profesor Richard Pipes v knihe *Vlastníctví a svoboda* ⁴⁾ k tomu uvádza: „*demagógovia sa uchýlili k socialistickým heslám, aby ospravedlnili vyvlastnenie alebo podriadenie súkromného vlastníctva štátu. Tam, kde sa to podarilo* (prof. Pipes má na mysli Sovietsky zväz), *ekonomické prežitie obyvateľstva z veľkej časti záviselo od ľubovôle ich vládcov. A keď sa nakoniec po desaťročiach ukázalo, že ekonomické reformy nemožno uskutočniť bez určitej miery politických reforiem, odvážili sa pustiť aj týmto smerom. Čoskoro sa ukázalo, že komunistický režim tvoril jeden celok, ktorý sa nedal reformovať čiastočne. Zosypal sa rýchlou, ktorá dodnes vyvoláva údiv. A to isté nasledovalo aj v ostatných krajinách východnej Európy* ⁵⁾.”.

V Československu, a teda aj na Slovensku, dôležitým spôsobom vyrovnania sa s minulosťou, sa stali tzv. reštitučné právne normy. Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky prijalo zákon č. 229/1991 Zb. z 21. mája 1991 o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku v znení neskorších predpisov. Podľa preambuly, bolo jeho účelom zmierniť následky niektorých majetkových krívd, ku ktorým došlo voči vlastníkom poľnohospodárskeho a lesného majetku v období rokov 1948 až 1989. Zákon o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku umožnil domáhať sa neplatnosti prevodu vlastníctva majetku na štát a následne aj vydania veci. Okrem tohto zákona boli prijaté aj ďalšie zákony, ktorých účelom bolo napraviť krivdy spôsobené protiprávnym konaním štátu.⁶⁾

Ešte pred zánikom Československa, (31.decembra 1992) Slovenská národná rada prijala Ústavu Slovenskej republiky (ďalej len “ústava”), v ktorej sa prihlásila k demokratickému a právnenému štátu a k základným zásadám o neodňateľnosti, nescudziteľnosti, nepremlčateľnosti a nezrušiteľnosti základných práv a slobôd. Sú upravené v druhom oddieli, „*Základné ľudské práva a slobody*“ a okrem iných základných práva a slobôd, tam ústava zaraďuje tiež právo

⁴ Tamtiež, str.213

⁵ Tamtiež, str. 213 až 220

⁶ Napríklad:zákon č. 503/2003 Z.z. o navrátení vlastníctva k pozemkom a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 180/1995 Z.z. o niektorých Zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd v znení neskorších predpisov. Z opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov, Zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd v znení neskorších predpisov.

vlastniť majetok. Podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy “každý má právo vlastniť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu.”⁷⁾

Svoje prihlásenie sa k zásadám právneho štátu, ktorý rešpektuje základné ľudské práva a slobody, potvrdila Slovenská republika aj sukcesiou do medzinárodných zmlúv uzatvorených Československom⁷⁾ a v roku 2004 vstupom do Európskej únie⁸⁾, ktorá sa hlási k dodržiavaniu zásad charty Organizácie spojených národov (čl. 3 Zmluvy o Európskej únii), ako aj k základným právam zaručených Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a slobôd (čl. 6 Zmluvy o Európskej únii).

Napriek otvorenému hláseniu sa k základným zásadám a vnútroštátne zakotveným ústavným pravidlám o rešpektovaní práva na majetok možno konštatovať, že právny poriadok Slovenskej republiky nie je dostatočne stabilný a predvídateľný, čo negatívne ovplyvňuje právnu istotu adresátov právnych noriem. Ako príklad možno uviesť uzákoňovanie vecného bremena (právo zriadiť potrubie stokovej siete na cudzom pozemku, právo zriaďovať a prevádzkovať verejné siete a stavať ich vedenia na cudzej nehnuteľnosti, vstupovať na cudzie pozemky a povoľovať stavby energetickej prenosovej sústavy a distribučnej sústavy na cudzích pozemkoch). Za zriadenie zákonného vecného bremena má vlastník pozemku nárok na jednorazovú náhradu, ktorú si však musí uplatniť v ustanovených, prekluzívnych lehotách, odo dňa vzniku vecného bremena; spravidla je to od šiestich mesiacov do troch rokov. To znamená, že ak si vlastník pozemku v zákonom ustanovenej lehote svoj nárok neuplatní, jednoducho zanikne.

Možno konštatovať, že uvedené uzákonené pravidlá, nerešpektujú článok 7 Všeobecnej deklarácie ľudských práv Organizácie spojených národov⁹⁾, ktorý deklaruje rovnosť všetkých pred zákonom a právo na rovnakú právnu ochranu bez akejkoľvek diskriminácie. Vlastník pozemku na jednej strane je *de lege* znevýhodnený voči “obchodnej spoločnosti” na strane druhej, pričom ústava v článku 20 ods. 4 ustanovuje, že “nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu.”. Z tejto dikcie jednoznačne vyplýva, že ten, kto obmedzuje vlastníka vo výkone jeho vlastníckeho práva, je povinný poskytnúť mu primeranú náhradu za nútené obmedzenie vlastníckeho práva, a nie naopak, že vlastník pozemku si má “uplatňovať” svoj nárok na náhradu, naviac, v zákonom ustanovenej prekluzívnej lehote.

⁷⁾ Článok 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, Zbierka zákonov č. 460/1992 Zb.

⁸⁾ Ú.v. ES L 236, 23.9.2003

⁹⁾ Všeobecná deklarácia ľudských práva OSN nie je publikovaná v Zbierke zákonov.

Okrem ústavy, upravuje ochranu majetku taktiež článok 1 Dodatkového protokolu k dohovoru o ochrane ľudských práv (ďalej len “dohovor”), podľa ktorého “*má každá fyzická alebo právnická osoba právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva*”; napríklad zásady zakotvené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv Organizácie spojených národov. Je potrebné zdôrazniť, že všeobecné zásady medzinárodného práva vyžadujú, aby táto náhrada bola primeraná, okamžitá a efektívna a mala by zohľadniť obmedzenie vlastníka užívať nehnuteľnosť, poberať výnosy z nej a zisk. To v podstate zodpovedá aj tzv. triáde samostatných vlastníckych oprávnení: *ius utendi* (právo vec užívať), *ius fruendi* (právo brať plody z vlastnej veci), *ius possidendi* (právo vlastnú vec držať), *ius disponendi* (právo nakladať s vlastnou vecou)¹⁰).

Súčasne, resp. navyše, dohovor v článku 17 zakazuje zneužívanie práv zakotvených v dohovore a vykladať ho ako oprávnenie pre štát, skupinu alebo osobu; (“*Nič v tomto Dohovore sa nemôže vykladať tak, akoby dávalo štátu, skupine alebo jednotlivcovi akékoľvek právo vyvíjať činnosť alebo dopúšťať sa činov zameraných na zničenie ktoréhokoľvek z tu priznaných práv a slobôd alebo na obmedzovanie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu, než to Dohovor ustanovuje.*”).

Vláda Slovenskej republiky sa tiež vo svojom Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 až 2024 zaviazala chrániť súkromné vlastníctvo. A napriek tomu, podľa rozhodovacej praxe Ústavného súdu Slovenskej republiky možno usudzovať, že účinnosť viacerých právnych predpisov bola pozastavená z dôvodu¹¹) ohrozenia základných práv a slobôd.

Je to preto len naša hrubosť a nekultúrnosť, ktorá bráni prirodzenému citu pre spravodlivosť, aby sme dosiahli tú presnosť a akurátnosť, akú prirodzene dosahujú v iných, mnohých civilizovaných národoch? Sú práve preto naše zákony, rovnako ako naše správanie, hrubé, primitívne a nerozlišujúce?¹²)

Podľa Adama Smitha, keďže *porušovanie spravodlivosti je niečo, čo ľudia medzi sebou nikdy nestrpia, musí verejná správa zapojiť štátnu moc, aby si dodržovanie tejto cnosti vynútila. ...štátna správa sa preto ujíma toho, že bude zabezpečovať spravodlivosť pre všetkých ...*¹³).

Ale čo v prípade, keď štátna moc sama túto cnosť porušuje...

¹⁰ Ján Lazar a kolektív Občianske právo hmotné 1, Iuris Libri 2018, str. 496

¹¹ Napríklad, PL ÚS 5/2022

¹² Adam Smith Teorie mravných citu, Liberálni Institut 1989, str.360

¹³ Tamtiež, str. 360